

Є.В. Сафар'янс

к.і.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

КЛЮЧОВІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА В 1990-Х рр.

У тезах автор намагається визначити ключові соціально-економічні перетворення в Республіці Молдова впродовж 1990-х років. Проаналізовано проблеми, з якими зіткнулася держава в перші роки незалежності. Охарактеризовано причини, які посприяли встановленню курсу на зміцнення молдовської ідентичності.

Ключові слова: Республіка Молдова, соціально-економічні перетворення, Росія, окупація, криза.

Key Socio-Economic Transformations in the Republic of Moldova in the 1990s

In the thesis, the author tries to identify the key socio-economic transformations in the Republic of Moldova during the 1990s. The problems faced by the state in the first years of independence are analyzed. The reasons that contributed to the establishment of a course towards strengthening the Moldovan identity are characterized.

Key words: Republic of Moldova, socio-economic transformations, Russia, occupation, crisis.

У 1990-х рр. молдовське суспільство стало свідком серйозних соціально-економічних перетворень, які вплинули на країну протягом десятиліть. Після отримання незалежності від Радянського Союзу у 1991 р., Молдова стикнулася зі значними проблемами в галузі економіки, політики та соціальної сфери.

Мета роботи – виокремити ключові соціально-економічні перетворення, які сталися в Республіці Молдова впродовж 1990-х рр.

Головною проблемою для молодій держави на етапі її появи стала російська окупація молдовської частини лівобережжя Дністра. Росіяни створили на окупованих територіях маріонеткову квазідержаву «Придністровська Молдавська Республіка» (т.зв. «ПМР»). Саме «ПМР» стала тою «чорною дірою», яка витягувала життєві сили з Республіки Молдова впродовж наступних трьох десятиліть. Війна призвела до масового відтоку населення з окупованих територій та деіндустріалізації регіону. З-поміж причин, які полегшили Російській Федерації окупацію північного сходу Молдови, варто виокремити іншу історичну долю лівобережжя Дністра порівняно з правобережжям [1, с. 84–85], а також радянську політику соціальної інженерії, що забезпечила впродовж ХХ ст. формування в регіоні суспільного прошарку людей з т.зв. «радянською» ідентичністю [2, с. 83–85].

У той же час, після 45 років перебування під радянською окупацією, переважна більшість молдовського суспільства спромоглася зберегти власну ідентичність. З моменту проголошення незалежності молдавани вважали себе самобутньою нацією. Опитування, проведене в Республіці Молдова Вільямом Кроутером у 1992 р., показало, що 87% румунсько/молдовських мовців вирішили назвати себе «молдованами», а не «румунами» [3]. Подальші соціологічні заміри в 1998, 2004 та 2009 рр. показали збереження національної свідомості, попри незначне зростання популярності ототожнення себе з румунами.

Встановленню курсу на зміцнення молдовської ідентичності посприяв ухвалений 1 вересня 1989 р. закон «Щодо функціонування мов на території Молдавської РСР» [4], що було цілком закономірним рішенням в умовах домінування російської мови і засилля російського культурного продукту. Проте саме його прийняття проросійські агенти впливу виступали як привід для подальшої конфронтації.

Подальший процес демократизації суспільства був би неможливий без обрання Парламенту на демократичній основі у

квітні 1990 р. Власне, саме цей парламент і ухвалив Декларацію про державний суверенітет та в подальшому забезпечив проголошення незалежності. Паралельно відновлювалися багатопартійність, політичний плюралізм та свобода слова. «Локомотивом» політичних змін став Народний фронт Молдови [5, с. 138].

Варто зазначити, що в економічній сфері контроль за фінансовими активами отримали колишні представники партійної номенклатури та «екс-комсомольці». Цей феномен пояснюється кращими «стартовими умовами» для вказаного прошарку. Колишні радянські підприємства в умовах стрімкого економічного транзиту від планової економіки до ринкової на стадії «дикого» капіталізму перетворювалися на великі приватні монополії, що також сприяло формуванню олігархії в країні. Екстенсивна система господарювання в СРСР та неефективна логістика призвели до розриву економічних зв'язків, стрімкого занепаду і фактичного банкрутства багатьох підприємств.

Зменшення заробітної плати та погіршення життєвого рівня населення також були характерними ознаками соціально-економічної ситуації Молдови в 1990-х рр. Зниження заробітної плати стало результатом економічної кризи та перехідних процесів до ринкової економіки. Це призвело до того, що, на жаль, більшість населення Молдови перестала вірити в успіхи країни та мріяти про краще майбутнє.

Однією з основних проблем, з якою стикалася Молдова в 1990-х рр., була глибока економічна криза, що супроводжувалася високим рівнем безробіття, обвалом ВВП, інфляцією та бідністю. На фоні цих складних економічних умов гальмувався розвиток соціальної сфери.

Уряд Молдови спробував впровадити ряд реформ, що спрямовувалися на розвиток ринкової економіки та зменшення відчуття соціальної несправедливості. Так, у 1993 р. запроваджено молдавський лей – національну валюту Республіки

Молдова. Закладено передумови для проведення власної кредитно-грошової політики та податкової реформи, створення дворівневої банківської системи [5, с. 140]. Проте реформи показали свою ефективність лише з часом. З середини 1990-х рр. економіка Молдови катастрофічно падала. Необхідність міграції за кордон стала звичайним явищем для багатьох молдаван.

На жаль, зростання рівня корупції та посилення кримінальних угруповань в Молдові також спостерігалися в 1990-х рр. Це призвело до високого рівня беззаконня та масових порушень в судочинстві.

Економіка Молдавської РСР виявилася залежною від імпорту ресурсів, особливо – енергоносіїв (нафта, газ, вугілля тощо), оскільки Молдова фактично не має великих покладів власних мінеральних ресурсів. Одним з найбільших викликів стало зменшення виробничої потужності, внутрішнього споживання та економічна залежність від Росії.

Соціально-економічну ситуацію в Республіці Молдова 1990-х рр. можна класифікувати як типово «постколоніальну». Ознаками цього є: використання у побуті російської мови суттєвою частиною населення країни та залежність від російського культурного продукту впродовж перших десятиліть незалежності; підтримка значною частиною населення проросійських політиків; переважно аграрний характер економіки; промисловість, орієнтована на виготовлення сировини, а не готового продукту; переважна більшість зовнішньоекономічних зв'язків з підприємствами колишньої метрополії (Росії). Однак, не зважаючи на всі ці труднощі, Молдова змогла зберегти свою незалежність та поступово впродовж 1990-х рр. відновити свою економіку та соціальну сферу.

Використані джерела та література:

1. Сафар'янс Є. В. Історія державотворення на території сучасної Республіки Молдова. *Історія, культура, пам'ять у науковому*

- вимірі: стан, перспективи*. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20 травня 2022 р. К.: Арт Економі, 2022. С. 84–86.
2. Сафар'янс Є. В. Культурно-історична пам'ять «людини радянської» та сучасні геополітичні реалії. *Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи*. Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 21 травня 2021 р. К.: Арт Економі, 2021. С. 83–85.
 3. King Ch. *The Moldovans, Romania, Russia and the Politics of Culture*. Hoover Press. 2000. P. 159.
 4. О функционировании языков на территории Молдавской ССР. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312813&lang=2>
 5. Добровольська А. Б. Політичний транзит Республіки Молдова: реформи пострадянського періоду. *Європейські історичні студії*. № 1. 2015. С. 135–153.

О.П. Моціяка

аспірантка

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ТУРЕЧЧИНИ НА БАЛКАНАХ У ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АХМЕТА ДАВУТОГЛУ (2009–2016 рр.)

Охарактеризовано особливості та напрямки економічного впливу Турецької республіки на Балкани в період політичної діяльності Ахмета Давутоглу. Проаналізовано, з якими країнами регіону були найбільш активні економічні відносини. Наведено динаміку взаємного експорту й імпорту між балканськими державами і Туреччиною. Зроблено висновок про результати зазначених процесів та їх вплив на майбутню зовнішньоекономічну політику Анкари.

Ключові слова: Ахмет Давутоглу, Робоча група балканських країн, прями іноземні інвестиції, філії, бізнес-асоціації.